

27.6.2022

EOAK/3369/2022

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Terhi Arjola-Sarja

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI SOSIAALISESTA LUOTOTUKSESTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa edellä tarkoitettusta luonnoksesta hallituksen esitykseksi.

Pydyttynä lausuntonani esitän seuraavaa.

Lausunnolla olevan esitysluonnoksen pääasiallisena tavoitteena on, että sosiaalista luototusta järjestettäisiin koko maassa. Esitysluonnoksessa sosiaalisesta luototuksesta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sosiaalinen luototus muuttuisi kunnan vapaaehtoisesta palvelusta hyvinvointialueiden järjestämistä vastuulla olevaksi lakisääteiseksi tehtäväksi.

Mielestäni ehdotetun mukaista muutosta on pidettävä perusteltuna ennen kaikkea ylivelkaantuneiden henkilöiden – heidän itsenäisen selviytymisensä ja omatoimisuuden edistämisen – sekä heidän perheensä kannalta. Ehdotettu muutos tarkoittaisi sosiaalisen luototuksen aiempaa laajempaa ja alueellisesti yhdenvertaisempaa saavutettavuutta. Perusteltua myös on, että lainsäädännössä sosiaalinen luototus olisi edelleen yksi sosiaalipalvelun muoto. Ylivelkaantumiseen liittyy usein myös vahvaa sosiaalityön ja sosiaalihuoltolain tarkoittamien palvelujen ja tuen tarve. Tämän takia on usein tarpeellista, että sosiaalista luototusta ja siihen kuuluvaa neuvontaa ja ohjausta järjestettäessä palveluun voidaan liittää paitsi palvelunsaajan, myös hänen perheensä palvelujen tarpeen arviointi siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään. Totean, että esitysluonnoksen muutokset saattavat merkitä tarvetta muutosten tekemiselle myös sosiaalihuoltolakiin ja lakiin toimeentulotuesta. Tällaista arviota esitysluonnos ei kuitenkaan sisällä.

Voimassa olevan lain mukaan sosiaalisessa luototuksessa on kyse kunnan vapaaehtoisesta toiminnasta. Tämä on merkinnyt, että kuntien ohjeet ja käytännöt ovat olleet hyvin erilaisia esimerkiksi siinä, millä perusteella palvelun piiriin voi päästä. Palvelun järjestämisen siirtyessä ehdotetun mukaisesti lakisääteiseksi tehtäväksi hyvinvointialueille olisi mielestäni tärkeää, että ministeriö antaisi lain soveltamisesta ohjeistuksen yhtenäisen käytännön saavuttamiseksi päätöksentekoa tukemaan.

Esitysluonnos sisältää myös säännökset sosiaalisen luoton vapaakuukausista ja maksuvapautuksista. Ehdotetun 7 a §:n mukaan säännöksessä tarkoitettujen edellytysten täyttyessä velalliselle voitaisiin myöntää hakemuksesta vapaakuukausi luoton maksusta. Maksuvapautus sosiaalisen luoton sekä sille kertyneiden korkojen maksamisesta voitaisiin myöntää kokonaan tai osittain ehdotetussa 7 b §:ssä säädetyissä tilanteissa. Kysymys olisi uusista menettelyistä, joilla niilläkin on tavoitteena ylivelkaantumisen ehkäiseminen.

Voimassa olevan lain mukaan kunnan on tehtävä päätös sosiaalisen luoton myöntämisestä tai hakemuksen hylkäämisestä. Myönnetystä luotosta puolestaan laaditaan kunnan ja luotonsaajan välinen sosiaalisesta luototuksesta annetun lain 6 §:ssä tarkoitettu sopimus (HE 142/2002 vp. s. 20). Kyseisessä sopimuksessa on määriteltävä muun muassa luoton takaisinmaksuerien suuruus, eräpäivät ja muut takaisinmaksuehdot sekä esitysluonnokseen sisältyvän lain 6 §:n 2 momentin 5 kohdan mukaan myös mahdollisuus vapaakuukausien myöntämiseen sekä maksuvapautukseen. Esitysluonnoksessa ei ole ehdotusta menettelyistä, jossa vapaakuukauden/maksuvapautuksen myöntäminen tai myöntämättä jättäminen ratkaistaan, eikä siten käsitelty esimerkiksi sitä, onko tällaisessa ratkaisussa kysymys muutoksenhakukelpoisesta päätöksestä. Selvyyden vuoksi asian arvioiminen olisi mielestäni jatkovalmistelussa vielä aiheellista.

Esitysluonnoksen säännöstekstistä totean, että ehdotetussa 7 b §:ssä ei ole mainintaa siitä, että maksuvapautus myönnettäisiin hakemuksesta (toisin kuin ehdotetussa 7 a §:ssä). Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyn perusteella maksuvapautus myönnettäisiin hakemuksesta. Ehdotuksen mukaiseen säännöstekstiin (7 a §) liittyen totean lisäksi, että vaikka termi ”vapaakuukausi” kuvaa hyvin ehdotetun mukaista kevennystä sosiaalisen luoton maksuun, se voi käytännössä aiheuttaa erityisesti ehkä velallisissa väärinymmärrystä tai sekaantumisen vaaraa ulosoton vapaakuukausiin. Tämän vuoksi olisi mielestäni aiheellista pohtia, olisiko sosiaalisen luoton ”vapaakuukausille” löydettävissä ulosoton vapaakuukausista paremmin erotettavissa olevaa ilmaisua.

Esitysluonnoksen mukaan lain 6 §:n 2 momenttiin lisättäisiin edellä todetun lisäksi myös 6 kohta, jonka mukaan sosiaalista luottoa koskevassa sopimuksessa olisi määriteltävä oikeus maksaa luotto ennen aikaisesta ja siitä mahdollisesti perittävän korvauksen määräytyminen. Voimassa olevan lain 7 §:ssä säädetään velallisen oikeudesta ennen aikaiseen suoritukseen. Kyseisen säännöksen, jota ei nyt ole esitetty muutettavaksi, mukaan velallisella on oikeus maksaa luotto takaisin ennen sen erääntymistä ilman lisäkustannuksia. Tällaisesta maksusta velalliselle mahdollisesti aiheutuvien lisäkulojen osalta ehdotettu ja voimassa oleva säännös eivät vaikuttaisi olevan keskenään sopusoinnussa.

Sosiaalisen luoton hakijalle ja luotonsaajalle annettavasta taloudellisesta neuvonnasta ja ohjeistuksesta säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Eesitysluonnoksessa ehdotetaan lisättäväksi lain 9 §:ään uusi 2 momentti, jonka mukaan luotonhakijalle ja luotonsaajalle tulisi järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa, kun luotonhakija tai luotonsaaja on tätä pyytänyt hyvinvointialueelta. Mielestäni tällainen säännös on perusteltu ja varmistaa osaltaan palvelua hakevan tai sitä jo saavan henkilön oikeutta riittävään tiedonsaantiin. Säännös myös täydentää sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:ää, jossa on säädetty viranomaisen laajasta selvittämisvelvollisuudesta. Perusteltua voisi olla – asian tärkeyskin huomioon ottaen – lisätä säännökseen selvyuden vuoksi ajallinen tehoste, esimerkiksi siten, että luotonhakijalle ja luotonsaajalle tulee järjestää säännöksen tarkoittama mahdollisuus ”ilman aiheetonta viivästystä”.